

МЕСТНАТА СОФИЙСКА (ЕЛИН-ПЕЛИНСКА) ОВЦА - СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
SOFIA (ELIN PELIN) LOCAL SHEEP BREED – STATE AND TENDENCIES

Андрея Колев^{1*}, Десимир Неделчев², Георги Димов³, Мариола Попова⁴, Стоян Стоянов⁴
Andreya Kolev^{1*}, Desimir Nedelchev², George Dimov³, Mariola Popova⁴, Stoyan Stoyanov⁴

¹Институт по екобиотехнологии ООД

²Институт по животновъдни науки - Костинброд

³Агробιοинститут – София

⁴Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството - София

¹Institute of Ecobiotechnologies Ltd

²Institute of Animal Sciences - Kostinbrod

³Agrobiointitute – Sofia

⁴Executive Agency for Selection and Reproduction of Livestock, EASRL – Sofia

*E-mail: andreakolev@abv.bg

Резюме

Софийската (Елин-Пелинската) овца е разпространена главно в Софийска и Пернишка област, но се среща в целия Югозападен регион. Живото тегло при овцете е 60-65 kg, а при кочовете – 90-100 kg. Отличава се с дълго тяло, с тесни и дълбоки гърди. Главата е незарунена, с прав до леко извит профил. Те са безроги, но се срещат индивиди и с рога. Ушите са средно големи. Около очите и ушите във формата на „домино“ имат черни петна. Опашката е дълга, под скакателната става. Костната система е плътна, а копитата – здрави. Средната млечност за доен период е 100-120 l, а за лактация – 130-160 l. Плодовитост – 120-140%, при отклонения, достигащи 160-170%.

Abstract

The Sofia (Elin Pelin) sheep breed is located in the regions of Sofia and Pernik, but it is also found all over the south-western part of Bulgaria. The live weight of ewes is 60 – 65 kg, and that of the rams is 90 – 100 kg. The body is long, with a narrow and deep chest. The head is wool-free, with a straight or slightly protruding profile. The ewes are usually hornless with some rare exceptions. The ears are of medium size. The sheep have specific black spots round the eyes in the form of a “domino”. The tail is long, set under the tarsometatarsal joint. The bone system is dense and the hoofs are strong. The average milk yield is 100–120 l per milking period and 130–160 l during lactation. The prolificacy is 120–140% with deviations up to 160–170%.

Ключови думи: овце, описание, местни породи, съхраняване.

Key words: sheep, description, local breeds, conservation.

ВЪВЕДЕНИЕ

Овцевъдството в Югозападния регион на България е най-малко проучвано, поради което сведенията за произхода на Софийската (Елин-Пелинската) овца са твърде оскъдни. По данни на Хлеббаров (1940) в Софийската околия е разпространен почти същият тип бели овце (подобен на овцете в Брезнишко) - вакли, с черни уши и муцуна, но значително по-едри. Черните и кафявите петна около очите при някои овце се сливат с пигментните петна на муцуната и образуват шарено, почти пигментирано лице.

Според Савов (1963) в равнинните райони на бившата Софийска, Елин-Пелинска, Пернишка и Радомирска околия се развъжда една местна, сравнително едра, бяла (вакла) овца, известна в Софийско и Елин-Пелинско като Софийска местна овца, а в Брезнишко, Пернишко и Радомирско – като Брезнишка вакла овца. Тези два типа овце, които по външни белези са почти еднакви, поради различието в природно-стопанските условия на двата района малко се различават по телосложение и живо тегло. Поради малките различия по тези белези тя се нарича Софийско-Брезнишка овца.

Според Хинковски и др. (2009) има данни за използвани в района разплодници от Черноглавата плевенска порода. Вероятно това е едно от обясненията за големите характерни черни петна по главата на породата.

Освен тези сведения има версия, разказвана сред старите овчари в Софийско, че някъде след Освобождението в България с кораб по река Дунав трима търговци от с. Слатина, Враждебна и Орландовци докарват овце от Германия, говори се за германска белоноса овца. Впечатлени от техните качества, оставят за разплод в Софийското поле най-добрите от тях. Овцете били едри, с дълго тяло, гол корем и дълга опашка. Вълната им била рехава, бяла, с кафяво петно пред гърдите. На лицевата част на главата са имали две големи черни петна, които в повечето случаи са били разделени от бяла лента на носа и между очите. Според това предание овцете са дошли от Кантон в Германия и са поставили началото на Софийската овца. За тези сведения не намерихме литературни източници. В заключение може да приемем, че породата е създадена чрез масова народна селекция в равнинната част и Предбалкана на Софийската котловина.

В миналото в сравнение с другите отродия в предпланините местните овце в Софийското поле са били по-едри, със средно ж.т. 40-45 kg, с височина 62 cm, и дълго тяло – 66 cm, с немного дълбоки (до 28 cm) и тесни (до 18 cm) гърди. Средната вълнодайност е била 2-2,5 kg, а средната млечност – 152 l. Овцевъдството в Софийски окръг се е развивало съобразно с консумацията на месо и мляко в големите консумативни центрове София и Перник. Мероприятията за

подобряване на овцевъдството са били свързани с внасяне на кочове от високопродуктивни породи. Но вероятно част от фермерите в района на Елин Пелин са имали за идеал местните овце и чрез методите на селекцията са се стремили към съхранението и подобрието им. В резултат на това са постигнали характерните белези на породата, които категорично вече я отличават от останалите местни овце и обособяват популация от наричаната в миналото „очиларка” или Елин-Пелинска, а днес – Софийска овца (Савов, 1964).

ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПОРОДАТА

Софийската овца през последните години е със значително по-едро тяло от преди, с живо тегло 60-65 kg, а при кочовете – 90-100 kg. Овцете са с дълго тяло, с тесни и дълбоки гърди. Главата е бяла, незарушена, с прав до леко извит профил. Безроги са, но се срещат индивиди и с рога както при женските, така и при мъжките животни, а ушите са средно големи. Около очите и ушите във формата на „домино” имат черни петна. При някои от тях главата е почти черна. Опашката е дълга, под скакателната става. Костната система е плътна, а копитата – здрави. По краката се срещат цветни петна. Вълната е бяла, сравнително еднородна, но има и животни с груба и със смесена вълна. Средният настриг от вълна при овцете майки е 2-3 kg, а при кочовете – 4-5 kg. Средната дължина на вълната е 10-12 cm. Някои екстериорни измервания при Софийската порода в сравнение с други местни породи овце у нас са дадени в таблица 1. По повечето от измерванията софийските овце са близки до тези, отглеждани в равнинните райони.

Таблица 1. Екстериорни измервания при някои местни породи овце
Table 1. Exterior measurements of some local sheep breeds

Измерения, cm Measurements, cm	Породи / Breeds					
	Сф(ЕП)	Плевенска черноглава	Реплянска	Дъбенска	Средно- старопл.	Старо- загорска
	Sofia	Pleven Black head	Repliana	Dabenska	Middle Balkan	Stara Zagora white
Височина при холката Height at withers	68,35	68,20	66,65	70,51	62,40	64,50
Коса дължина на тялото Cross body length	84,06	71,10	72,89	83,00	68,31	69,90
Обхват на гърдите Chest girth	105,44	91,58	85,06	106,17	86,20	–
Дълбочина на гърдите Chest depth	32,96	30,50	32,30	32,91	28,61	28,80
Ширина на гърдите Chest width	21,45	21,10	22,06	26,55	19,75	17,80
Обхват на свирката Cannon girth	7,05	7,70	7,10	6,01	8,20	7,20
Дължина на опашката Length of tail	62,27	–	38,35	63,18	–	–

Софийската (Елин-Пелинската) овца е разпространена на територията на София град, София област и област Перник, но се среща и в целия Югозападен регион, където са и стадата под селекционен контрол.

1. Състояние на породата през последните пет години

За размер на популацията е трудно да се говори, тъй като породата е разпространена в целия Югозападен регион и точни данни за броя на животните няма. Съгласно с класификацията на ФАО породата е застрашена от изчезване. Съществува опасност разпространението на породата да намалее, дори да спре. Това наложи разработването на система от Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ) за нейното съхранение.

Във връзка с дейността по съхранение на биологичното разнообразие в животновъдството като национален координатор на генетичните ресурси по линия на ФАО за Република България ИАСРЖ до 2009 г. е водила поддържаща селекция с 1641 бр. животни в 11 стада, като най-напред селекционна дейност е започната в стадото на Георги Бонев от гр. Нови хан през 2002 г. Същата година е заведена и родословната книга.

Към 2010 г. овцете под селекционен контрол са 1814, от които овцете майки са 1533 бр., кочовете – 44 бр. и мъжки и женски шилета – 237 бр.

2. Тенденция в размера на контролираната популация през последните пет години

Тенденцията по отношение на контролираната популация е към увеличаване на общия им брой по години:

2006 г. – 940 бр.
2007 г. – 970 бр.
2008 г. – 1380 бр.
2009 г. – 1641 бр.
2010 г. – 1814 бр.

Общият брой на контролираните овце през последните пет години нараства с 52%, което се дължи на голямото желание от страна на фермерите в района да развъждат тази овца, но не е без значение и фактът, че породата се субсидира като национален генофонд, а от 2008 г. е включена за субсидиране по „мярка 214“ от „Агроекологичните плащания“.

3. Брой и размер на контролираните стада

Селекционна дейност се извършва в 13 стада в региона, както следва:

София град

- с. Подгумер – 105 бр. овце
- с. Иваняне – 153 бр. овце
- с. Клисурса – 311 бр. овце

- с. Панчарево – 116 бр. овце
София област
- с. Нови хан – 333 бр. овце
- с. Литаково – 222 бр. овце
- с. Чеканчево – 52 бр. овце
- с. Мусачево – 26 бр. овце
- с. Априлово – 76 бр. овце

Област Перник

- с. Бегуновци – 106 бр. овце
- с. Мещица – 207 бр. овце
- с. Мещица – 60 бр. овце
- с. Мещица – 47 бр. овце

4. Идентификация на животните, свързана с развъдната дейност

До 2009 г. животните са идентифицирани с:

- ушни ветеринарни марки;
- майчини татуировъчни номера на лявото ухо - поставя се до десетия ден след раждането;
- индивидуални татуировъчни номера на дясното ухо - поставя се след отбиването.

От вписаните до 2009 г. животни в родословната книга 897 бр. имат индивидуален и майчин номер и 917 бр. овце са само с индивидуален номер. От 2009 г. идентификацията се извършва от Развъдната асоциация, като агнетата се маркират с временни ушни марки от фермера няколко дни след раждането. Записват се в бележник за агнене срещу номера на майката и бащата. При отбиване се слагат татуировъчните – индивидуален и майчин номер. С тези данни се води точен запис на агнето за неговия произход (майка, баща, дата на раждане).

5. Състояние на зоотехническите регистри и родословните книги

Брой записани овце и кочове в родословната книга:

- овце – всичко 1770;
- кочове – 44.

Броят на записаните в родословната книга мъжки и женски агнета, родени през агнилна кампания 2009-2010 г., е всичко 135 бр., в т.ч. 14 мъжки и 121 женски. Броят на животните в родословната книга с известни родители (баща и майка) е 320 бр., броят на животните с неизвестни родители е 917 бр., а тези, при които само единият родител е известен, са 577 бр. По брой родословни пояси в педигрето те се разпределят, както следва: с един родословен пояс - 504 бр.; с два родословни пояса – 350 бр.; и с три родословни пояса – 43 бр.

6. Характеристика на селекционните признаци

Породата се отличава с добри качества, овцете са добри майки, добре се аклиматизират и при голяма надморска височина имат много добър

кланичен рандеман при агнетата. Младите животни имат висока енергия на растеж. Софийската овца предава качествата си на потомството, което говори за добре консолидирани качества в популацията. Основните признаци за селекция са млечност и плодовитост, свързана с реализацията на повече агнешко месо. Породата се отличава със сравнително висока млечна продуктивност, средната млечност за доен период е 100-120 l, а за лактация – 130-160 l. Средната плодовитост е 120-140% при значителни отклонения, достигащи 160-170% (таблица 2). Вимето на овцете е добре развито, с големи цици, което прави издояването пълно и леко. Максималната дойна млечност е 120 l, минималната - 95 l, а средната – 107 l; продължителността на лактацията е 7 месеца, средният брой лактации е 4-5, вълнодайността – 2,16 kg и ж. т. на дзвиските преди заплождане е 52,4 kg.

Динамиката в продуктивността на овцете през последните години е илюстрирана с резултатите от контрола в едно от елитните стада от породата – това на Георги Бонев от Нови хан (таблица 3).

7. Развъдни организации, получили разрешение за развъдна дейност с местната Софийска (Елин-Пелинска) овца. Членски състав и брой контролирани животни

Развъдната асоциация на аборигенни породи овце от Западна България получи разрешение да работи с три породи овце – Софийска (ЕП), Западностаропланинска (ЗСП) и Брезнишка. Подписани са договори за селекционна дейност с 25 производители, от които 9 отглеждат Софийската (ЕП) овца.

8. Признаци, обект на вътрестадна селекция или на популационно равнище

Основна цел на разработената развъдна стратегия е да се съхрани наличната генетична изменчивост, съществуваща вътре в породата, като за целта е формирана вътрепородна структура от генетични произходи. Чрез тяхната правилна ротация ще се минимизира генерационният коефициент на инбридинг, като това ще позволи да се избегне генетичният дрейф и загубата на генетична изменчивост, която не може да бъде възстановена чрез спонтанни генетични мутации. За целта ще бъде приложена система за ротация на вътрепородните генетични структури от стада, генетични произходи и развъдни структури по метода на латинския квадрат (схема 1).

След осъществяване на вътрестадните ротации ще се премине към смяна на разплодниците от отделните стада. След осъществяване на първите съешавания ще се направи оценка за комбинативната способност между отделните произходи и на тази основа схемата ще се промени. Важен елемент на системата за консервация е оценката на развъдната стойност на разплодниците по определени признаци – млечност, плодовитост, жизненост.

Контролът на продуктивните качества се извършва по Инструкцията за водене на развъдната работа при съхраняване на местните породи в България. Важно значение за успеха на схемата за съхранение на Софийската овца е периодичното изчисляване на коефициента на унаследяване на всички количествени признаци.

Таблица 2. Продуктивност на контролираните стада за периода 2006-2008 г. по данни на ИАСРЖ
Table 2. Productivity of the recorded herds for 2006-2008 according to the EASRL

Признак / Trait	2006	2007	2008
Биологична плодовитост, % Prolificacy	141,1	136,3	133,3
Ремонт, % Replacement rate	29,8	29,4	18,3

Таблица 3. Продуктивност на овцете от стадото на Георги Бонев от Нови хан
Table 3. Productivity of the sheep flock of George Bonev, village of Novi han

Признаци / Traits	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Млечност, l Milk yield, l	146,0	130,0	110,7	120,0	109,0	105,5	95,3
Плодовитост, % Prolificacy, %	162,3	150,0	139,4	162,5	100,0	130,0	126,6
Живо тегло дзвиски, kg Live weight at 18 months, kg	50,5	50,0	53,0	54,0	55,0	56,0	52,4

Схема 1. Поддържане на генетичните произходи в отделните стада
Scheme 1. Maintaining of the genetic origins of the separate flocks

Стадо „А” / Flock “A”	Стадо „В” / Flock “B”	Стадо „С” / Flock “C”
♀A ₁ x ♂A ₁	♀B ₁ x ♂B ₁	♀C ₁ x ♂C ₁
♀A ₂ x ♂A ₂	♀B ₂ x ♂B ₂	♀C ₂ x ♂C ₂
♀A ₃ x ♂A ₃	♀B ₃ x ♂B ₃	♀C ₃ x ♂C ₃
♀A ₄ x ♂A ₄	♀B ₄ x ♂B ₄	♀C ₄ x ♂C ₄

Основният метод за управление на произхода на животните ще бъде изкуственото осеменяване и контролираното естествено покриване на овцете. При животните от генетичните произходи ще се синхронизира еструсът и ще се извършва програмирано осеменяване. Останалата част от животните от големите стада ще се осемяват изкуствено, а в останалите стада – чрез пускане от ръка. При синхронизирания еструс и програмираното осеменяване ще се използва усъвършенстван инструментариум и техника за преодоляване на цервикалната бариера и аплициране на спермата максимално дълбоко в цервикса. Ще се използва свежа или съхранявана в нативно състояние сперма. Тези методи ще се прилагат при майките, потенциални родители на ремонтните мъжки и женски агнета. Резултатите от осеменяването ще бъдат използвани за преценка на възпроизводителните качества: кочовете – по заплодяемост, а майките – по биологична плодовитост. Планира се и създаването на депо за кочове и преценка на разплодниците по потомство.

Започнат е ДНК анализ на породата, като са взети кръвни проби от 44 бр. животни от стадата в с. Панчарево, с. Нови хан и с. Литаково.

В генбанката на ИАСРЖ има налични 606 дози дълбоко замразена сперма, която се съхранява при -196 градуса. Разплодникът е собственост на Валери Стефанов от с. Панчарево, който е член на развъдната организация.

9. Възможности за повишаване на икономическата стойност на породата и повишаване на нейната конкурентоспособност в страната

Икономическата ефективност ще се повиши при успешно реализиране на развъдната програма, което е двустранен процес (експерти/производители). Освен това съществува реална възможност да се организира производството на специфични млечни продукти и да се създадат бутикови предприятия за тяхното производство. Всеки фермер ще участва с обема на своята продукция като акционер. Тези

*Софийски овце от стадото на Дойчин Дойчинов, с. Иваняне, 2010 г.
 Sofia sheep from the flock of Diychin Doychinov, village of Ivaniane, 2010*

продукти ще се произвеждат само от млякото на местната Софийска (ЕП) овца. Това е пътят за повишаване на конкурентоспособността на пазара.

10. Оценка на сегашната развъдна стратегия и насоки за развитие на породата

С развъдната програма се цели провеждане на консервираща селекция чрез:

- Съхраняване на сегашния брой на стадата.
- Увеличаване на броя на овцете в стадата и броя на стадата.
- Отбор по качества, гарантиращи типичността на породата.
- Създаване на механизъм за обмяна на разплодници.
- Увеличаване на съществуващата база данни.
- Оценка на качествените параметри на отделните продуктивности на породата.

ЛИТЕРАТУРА

Бойковски, Ст., Т. Стефанова, Д. Димитров, 2008. Породи и отродия овце, отглеждани в България, "Юни Експрес" ООД, Шумен, с. 178.
Генковски, Д., 2002. Сравнителна характеристика на овце от различни породи и отродия, отглеждани в

условията на Средна Стара планина, Дисертация, София, с. 110.

Мазнев, П., 2009. Породна характеристика на Реплянската овца, Дисертация, София, с. 120.

Неделчев, Д., Б. Стоянов, 2007. Развъдна програма за съхранение на Дъбенската овца, Карлово, с. 18.

Савов, 1964. Развитие на овцевъдството в България до Девети септември, София, БАН, с. 180.

Танев, Ив., Ц. Хинковски, Х. Соломонов, 1963. Методи и условия за създаване на полутънкорунно овцевъдство в западните райони на страната, София, БАН, с. 103.

Хинковски, Ц., А. Колев, Г. Димов, 2009. Развъдна програма за Софийската (Елин-Пелинската) порода овце, София, с.12.

Хлебаров, Г., 1940. Изучавания върху българските местни овце и възможностите за тяхното подобрене, София, БАН, с. 187.

Рецензент – доц. д-р Дойчо Димов
E-mail: doytcho.dimov@gmail.com